

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Сутність та складові фінансової безпеки

Сутність фінансової безпеки полягає у забезпеченні захищеності фінансових інтересів суб'єкта господарювання (підприємства, організації, держави, домогосподарства) на всіх рівнях фінансових відносин від внутрішніх і зовнішніх загроз, що дозволяє ефективно функціонувати, зберігати фінансову стійкість, платоспроможність і забезпечувати сталий розвиток у поточному та стратегічному періодах.

Ключові характеристики фінансової безпеки:

- **Захищеність фінансових інтересів** від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характеру;
- **Фінансова стійкість і рівновага** — здатність протистояти негативним впливам, зберігати платоспроможність, ліквідність, незалежність;
- **Ефективне управління ризиками** — своєчасне виявлення, ідентифікація та оцінка фінансових ризиків і загроз, розробка заходів щодо їх мінімізації;
- **Оптимальне використання фінансового потенціалу** — забезпечення достатнього рівня ресурсів для виконання зобов'язань, реалізації місії та розвитку підприємства;
- **Системність і комплексність** — фінансова безпека охоплює всі аспекти фінансової діяльності, включаючи структуру капіталу, якість управління, інформаційний захист, конкурентоспроможність.

Головна мета фінансової безпеки — гарантувати стабільне і максимально ефективне функціонування підприємства (або іншого суб'єкта) зараз і створити високий потенціал для розвитку в майбутньому.

Складові фінансової безпеки охоплюють основні сфери функціонування фінансової системи держави і визначають її здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, забезпечувати стабільність та розвиток економіки. Згідно з сучасними науковими підходами та офіційними методиками, до **ключових складових фінансової безпеки** відносять:

• **Бюджетна безпека** — стан, за якого забезпечується платоспроможність і фінансова стійкість держави, збалансованість доходів і видатків бюджетів, ефективність використання бюджетних коштів.

• **Боргова безпека** — контрольований рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості, ефективність її обслуговування та використання залучених ресурсів.

• **Грошово-кредитна (монетарна) безпека** — стабільність грошово-кредитної системи, якість і доступність кредитних ресурсів, підтримка стабільності національної валюти.

Валютна безпека — захищеність національної валюти, стійкість до коливань валютних курсів, здатність протистояти зовнішнім валютним шокам.

Інвестиційна безпека — сприятливі умови для залучення інвестицій, захист інвесторів, ефективність використання інвестиційних ресурсів.

Банківська безпека — стійкість і надійність банківської системи, здатність забезпечувати ефективне функціонування банківських установ.

Безпека небанківського фінансового сектору — стабільність і розвиток страхового, фондового ринків та інших фінансових інститутів.

Стан, виклики та загрози фінансовій безпеці держави

Стан фінансової безпеки держави визначає її здатність забезпечувати стабільність фінансової системи, протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, підтримувати економічну стійкість та розвиток навіть в умовах кризових викликів.

Оцінка фінансової безпеки здійснюється через аналіз ключових показників фінансової стабільності, рівня ризикованості, структури державного боргу, інвестиційної привабливості, інфляційних процесів, ефективності бюджетної та монетарної політики.

Основні риси поточного стану фінансової безпеки України:

Рівень фінансової безпеки у 2020–2024 роках оцінювався як незадовільний: середній показник становив близько 42%. Це свідчить про наявність значних загроз для стабільності фінансової системи.

Позитивна динаміка в окремих сферах: експерти відзначають певне поліпшення адаптації економіки до загроз, стабілізацію інвестиційних процесів, покращення стану фіскальної сфери та зменшення ризиків деіндустріалізації

Виклики фінансовій безпеці:

1. Високий рівень державного боргу та фінансової залежності від міжнародних інституцій;
2. Зростання інфляційних ризиків і дефіциту працівників у ключових секторах;
3. Недостатній рівень прямих іноземних інвестицій і зниження довіри іноземних інвесторів;
4. Посилення ризиків для системи соціального захисту населення;
5. Вплив воєнних дій, що призводить до додаткових фінансових втрат і потребує адаптації бюджетної, банківської та податкової політики.

Загрози фінансовій безпеці держави:

1. Слабкість фінансової системи та неефективне регулювання і контроль, що призводить до нестабільності та втрати здатності захищати національні економічні інтереси;
2. Високий рівень державного боргу та зростання видатків на його обслуговування, що обмежує фінансові можливості держави;
3. Інфляційні ризики, які знижують купівельну спроможність населення та створюють нестабільність у фінансовій системі;
4. Зменшення трудового потенціалу через міграцію, внутрішньо переміщених осіб та втрати населення внаслідок бойових дій;
5. Критичне скорочення промислового виробництва та посилення залежності від імпорту, що негативно впливає на економічну незалежність.

Оцінка рівня фінансової безпеки держави

Індикатори стану фінансової безпеки країни – це взаємопов'язані показники стану фінансової системи, які в кількісному вираженні висвітлюють рівень загроз, мають високу чутливість і велику сигнальну здатність попереджати державу та суб'єкти ринку про можливі загрози у зв'язку зі зміною макроекономічної ситуації, прийняттям управлінських рішень у сфері фінансової політики. Важливим регламентаційним документом в межах організації та оцінки бюджетної безпеки України є Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29.10.2013 р. №1277.

Основні підходи та методи оцінки фінансової безпеки:

1.Індикаторний метод

Використовує систему ключових показників (індикаторів), що відображають різні аспекти фінансової безпеки:

1. бюджетна безпека (дефіцит бюджету, частка витрат на обслуговування боргу),
2. боргова безпека (обсяг державного боргу),
3. валютна безпека (доходи бюджету в іноземній валюті),
4. грошово-кредитна безпека (обсяг споживчих кредитів, рівень інфляції),
5. банківська безпека (частка надходжень від Нацбанку).

Порівняння фактичних значень показників із пороговими нормами дозволяє визначити рівень безпеки та виявити проблемні сфери

Оцінка рівня фінансової безпеки держави

2. Інтегральний показник фінансової безпеки

На основі нормованих субіндексів функціональних складових фінансової безпеки формується інтегральний показник, який дає загальну оцінку рівня безпеки держави. Для розрахунку застосовують методи компонентного аналізу, регресійний аналіз, метод головних компонент

3.Ресурсно-функціональний метод

Оцінює здатність держави мобілізувати та ефективно використовувати фінансові ресурси для досягнення стратегічних цілей, забезпечення стабільності та протидії загрозам. Враховує динаміку розвитку фінансової безпеки та дозволяє виявити сильні і слабкі сторони фінансової системи

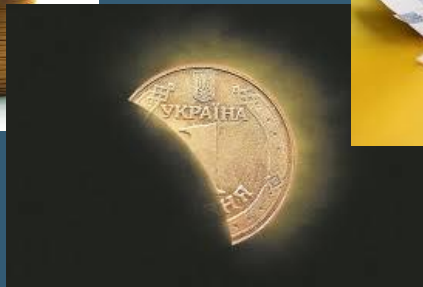
4.Метод на основі критерію мінімуму сукупного збитку

Визначає мінімальний обсяг фінансових ресурсів, необхідних для запобігання загрозам, з урахуванням ймовірності їх виникнення

Ключові показники для оцінки рівня фінансової безпеки:

- Рівень дефіциту державного бюджету
- Обсяг внутрішнього та зовнішнього державного боргу
- Рівень інфляції
- Частка витрат на обслуговування боргу у ВВП
- Рівень монетизації економіки
- Рівень доларизації
- Обсяг споживчих кредитів у відношенні до доходів населення
- Показники банківської системи (надійність, ліквідність)
- Рівень тіньової економіки та корупції

Стратегічний курс та механізм його забезпечення у сфері фінансової безпеки

Стратегічний курс у сфері фінансової безпеки України визначається у рамках комплексних державних стратегій, зокрема:

- **Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року** (НБУ, Мінфін, інші регулятори) визначає пріоритети розвитку фінансової системи, спрямовані на забезпечення її стійкості, ефективності, конкурентоспроможності та інтеграції в міжнародний простір.

- **Стратегія економічної безпеки України до 2025 року** встановлює два взаємопов'язані напрями — розвиток та безпека, які охоплюють забезпечення макроекономічної стабільності, захист національних інтересів, збереження економічної потужності держави та протидію загрозам.

Стратегічний курс у сфері фінансової безпеки передбачає:

- Забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності;
- Підвищення інституційної спроможності регуляторів фінансового сектору;
- Розвиток сучасних фінансових послуг та інфраструктури;
- Підвищення стійкості фінансової системи до зовнішніх і внутрішніх викликів;
- Виконання зобов'язань за міжнародними угодами та інтеграція з європейським економічним простором.

Механізм реалізації стратегічного курсу базується на таких ключових елементах:

- **Міжвідомча координація** — створення комітетів і консультативних платформ за участю Національного банку, Міністерства фінансів, Нацкомісії з цінних паперів, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та інших учасників фінансового ринку, що забезпечують координацію заходів і моніторинг виконання стратегії.
- **Дорожня карта заходів** — деталізований план із десятками заходів і сотнями конкретних дій, спрямованих на реформування та розвиток фінансового сектору, підвищення його стабільності і конкурентоспроможності.
- **Моніторинг і оцінка** — регулярне відстеження виконання стратегічних цілей за допомогою системи індикаторів (кількісних і якісних), що дозволяє коригувати політику відповідно до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі.
- **Звітність і відповідальність** — щорічне звітування Кабінету Міністрів України до Ради національної безпеки і оборони щодо стану виконання заходів стратегії економічної безпеки.
- **Адаптація до викликів** — актуалізація стратегічних заходів у відповідь на нові виклики, зокрема повномасштабну війну, економічні кризи, зміни в міжнародній кон'юктурі.